

MEKÂNDA ESTETİĞİN DÖNÜŞEN ROLÜ VE SANALLIK ÜZERİNE ANALİZLER

THE TRANSFORMING ROLE OF AESTHETICS IN SPACE AND ANALYSES ON VIRTUALITY

Sıla Kaymakçı

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim
Dalı, Doktora Öğrencisi,
silakaymakci@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7530-2167

MAKALE GELİŞ TARİHİ: 27 Ağustos 2024 · YAYIMA KABUL TARİHİ: 11 Haziran 2025

Doç. Dr. İldem Aytar Sever

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi,
İç Mimarlık Bölümü
ildem.aytar@msgsu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2492-9845

Öz

Estetik, birçok disiplini etkilemiş bir kavramdır. Mimarlıkta da estetik değer yargıları değişikliklere uğrayarak mekanları şekillendirmiştir. Mekanlarda varlığını gözlemlediğimiz sanallığın, estetik-mekân bağlamına nasıl eklendiğini ve mekân ile estetik üzerindeki etkilerini incelemek araştırmanın amaçlarından. Nitel araştırmada estetik ve mekânın tarihte yaşadığı dönüşümler hakkında kavramsal çerçeve oluşturulmuş, iç mekanlarda sanal kavramı ve estetiğin rolü üzerine analizler yapılmıştır. Estetik doğrultusunda sanal-mekân ilişkisini incelemesi yönüyle özgün olduğu düşünülen makalede, sanallığın estetik unsur olarak iç mekanları güçlendirdiği ve dijitalleşmeyle etkisini arttıracak gözlemlenmiştir.

Abstract

Aesthetics is a concept that has affected many disciplines. In architecture, aesthetic value judgments have also undergone changes and shaped spaces. The aim of the research is to examine how the virtuality that we observe in spaces is added to the aesthetic-space context and its effects on space and aesthetics. In the qualitative research, a conceptual framework has been created about the transformations that aesthetics and space have experienced in history, analyzes have been made on the concept of virtuality and the role of aesthetics in interior spaces. In the article, which is considered original in terms of examining the virtual-space relationship in line with aesthetics, it has been observed that virtuality strengthens interior spaces as an aesthetic element and will increase its effect with digitalization.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Sanal, Estetik, Mimarlık, Teknoloji.

Key Words: Space, Virtual, Aesthetics, Architecture, Technology.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde oldukça eski bir geçmişe sahip olan estetik kavramı mimarlığı, sanatı, iç mekanları etkileyen bir unsur olarak var olmaktadır. Estetik kavramının süregelen etkisi zamanla yaşanan gelişmeler, görüşler, yenilikler doğrultusunda dönüşüme uğramış ve de mimarlığa yön veren bir unsur olmuştur. Estetiğin zaman içerisindeki değer yargılarının değişimi, mekanları devinim içerisinde güncel olarak dönüştürmeyi sürdürmüştür. Mekanların estetik anlayışında yaşadığı dönüşümün örneklerinden birisi de teknoloji ve dijitalleşmenin etkisiyle artan sanallık kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanallık ve sanal mekanlar, kökeni itibarıyla estetik gibi uzun bir geçmişe sahip olsa da teknolojik atılımlar ile birlikte çağımızda sıklıkla rastladığımız ve mekanları şekillendiren unsurlar olmuşlardır.

Böylelikle mekanlardaki varlığı hızla artan sanal kavramının, mekân-estetik ilişkisine nasıl dahil olduğunu ve etkilerini ortaya koymak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın, teknolojinin etkisini arttırarak sürdürdüğü çağımızda estetik kavramı doğrultusunda sanal-iç mekân ilişkisini incelemesi yönüyle özgün olduğu düşünülmektedir. Nitel bir durum çalışması olan makalede, mekân ile estetik ve sanal kavramlarının ilişkisi incelenmiştir. Bu kavramlar ile ilgili yazılı kaynaklar belgesel tarama yöntemiyle taranarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Estetik ve sanal kavramları uzun bir tarihsel kökene sahip olsa da gerek görüşler, yenilikler doğrultusunda gerekse de teknoloji/dijitalleşme ile devinim halindeki güncel konulardır. Bu bağlamda araştırma kapsamında seçilen örnekler çağımızdan güncel örnekler ile sınırlandırılmıştır. Bu örneklerin maksimum çeşitliliğe imkân tanınması amaçlanmış ve edebiyat, sinema, müzik gibi disiplinlerden sosyal, kültürel ve deneyim odaklı çeşitli fonksiyonlardaki mekân türleri seçilmiştir. İncelenen konuyu destekleyen, tanınırlığı yüksek olan örneklerle ait görsel materyallerden de faydalanılarak içerik detaylandırılmıştır. Estetik kavramının tarihsel sürecine değinilerek mimarlıkta görülen estetik olgusunun dönüşümünü etkileyen unsurlar araştırılmış ve de sanal-estetik bağlantısı ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, mekânda sanal kavramı ve bu kavramın mekandaki estetik rolü çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Teknolojinin hızla gelişimini sürdürdüğü çağımızda sanal unsurların iç mekanlarda artan rolüne estetik bağlamında dikkat çekmesi yönüyle çalışma önemlidir. Estetik kavramının mekân ile ilişkisi çoğunlukla mimarlık disiplini bağlamında ele alınmaktadır. Araştırma, iç mekân bağlantısında estetik kavramına odaklanması yönüyle özgünlüğünü korumaktadır. Sanal kavramının, çağımızda iç mekanları etkileyen estetik bir unsur olarak karşımıza çıktığı ve teknolojinin de gelişimi ile bu ilişkinin güçlenerek varlığını sürdüreceği düşünülmektedir.

ESTETİK KAVRAMI VE TARİHSEL SÜRECİ

Estetik, daima incelenen, yeni yaklaşımlar kazandırılan, düşünürlerin ele aldığı bir kavram olmuştur. Günümüzde de etkin bir şekilde gelişimi sürerek yeni görüşler doğmaktadır. Antik dönemlere değin araştırılan bir kavram olan estetik, süreç içerisinde farklı şekillerde değer yargısı ve kriterlerine sahip olmuştur. Bu değer yargılarındaki dönüşümler sanat, mimarlık gibi pek çok branşı da şekillendirmiştir.

Kelime kökeni olarak estetik, duymak ve duygu anlamlarındaki Yunanca “aisthaneshai” ve “aisthesis” kelimelerinden türemiştir (Becerik, 2001, s.11). Kelime olarak 18. yüzyıla ilk kez Baumgarten tarafından ortaya konya da estetik kavramının literatürdeki varlığı Antik Çağ'a dayanmaktadır (Sözen ve Tanyeli, 2014, s.102). Estetiğin değer yargısı ilk olarak güzellik ve güzel olan ile bağdaştırılmış, ardından 18. yüzyılda bu değer yargısı algı, sezgi ve duyular ile ilişkilendirilmeye başlamıştır (Hasol, 2016, s.162). Antikite döneminde Platon, Aristoteles, Plotinos gibi pek çok düşünür/filozof estetiğin, ölçü, oran, düzen vb. matematiksel ölçümler doğrultusunda oluştuğuna dair görüşler ortaya koymuş olsa da yaşanan gelişmeler ile estetik yargısının, duysal veya psikoloji gibi etkenler ile şekillendiğine dair görüşler öne süren düşünürler de olmuştur (Tunalı, 1997, s.558-559).

Antik Çağ'dan itibaren birçok kişinin ilgilendiği estetiğin, Orta Çağ'da önemi azalsa da Rönesans ile yeniden gündeme gelmiştir (Sözen ve Tanyeli, 2014, s.102). Estetik, tarihte pek çok konu, düşünür, filozof, bilim, teknoloji gibi etkenler ile dönüşümünü sürdürmüş bir kavram olmuştur. Estetik değer yargıları, bu dönüşümler ile çeşitlenmiş ve sanat, mimarlık vb. disiplinleri etkilemiştir. Bu farklı görüşlere estetiğin, süje ve obje kavramlarıyla alt başlıklarda ele alınması örnek verilebilmektedir. Estetiğin ilk olarak güzel ile ilişkilendirilmesinin yanı sıra bu güzellik yaklaşımlarının obje ve süje doğrultusunda alt başlıklara ayrıldığı görülmektedir.

Obje doğrultusundaki güzellik, objektivist güzellik yaklaşımı olarak tanımlanmıştır. Nesnenin, objenin odakta olduğu objektivist güzellik anlayışı, içerikçi metafizik güzellik yaklaşımı ve biçimci güzellik yaklaşımı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İçerikçi metafizik güzellik yaklaşımında idea ile güzellik ilişkilendirilmekteyken, biçimci güzellik yaklaşımı ise matematik, ölçü, oran, düzen, simetri gibi kavramlar ile değerlendirilmektedir (Tunalı, 1997, s.558-559). Her iki görüşte de obje/nesnenin odakta olduğu bir yaklaşım mevcut olsa da Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere güzellik değer ve yargıları oldukça farklılık göstermektedir.

Tablo 1: Estetik kavramı, yazar tarafından düzenlenmiş tablo (Tunalı, 1997, s.558-559).

Süje/öznenin odakta olduğu güzellik yaklaşımı ise felsefi görüş açısından güzellik ve psikolojik görüş açısından güzellik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Felsefi görüş açısından güzellikte, süjenin/öznenin duyuşal, sezgisel bir beğeni olarak kavradığı bir güzellik mevcutken psikolojik görüş açısından güzellikte ise psikoloji disiplininin 19. yüzyıldaki bilimsel varlığı ile süjenin estetik yargısında psikolojinin etkinliği görülmektedir (Tunalı, 1997, s.559). Farklı birçok disiplini de etkileyen estetik kavramının sanatı da şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Sanatın alt branşlarından biri olan mimarlık da bulunduğu dönemin estetik değer yargılarından etkilenmiş ve de yapılar, iç mekanları bu doğrultuda şekillendirmiştir.

TARİHTE MEKÂNIN ESTETİK KAVRAMININ ETKİSİYLE DEVİNİMİ

Güzel sanatlar tarihte farklı şekillerde sınıflandırmalar ile dallara ayrılmıştır. Bu sınıflandırmadaki kriterler de üretimlerin duyularla ilişkisi, tercih edilen malzeme, eser boyutu gibi pek çok kıstas ile çeşitlenmiştir (Mülayim, 1994, s.59). Sanat dallarına ait bu sınıflandırmaların birçoğunda mimarlık da yer almaktadır. Estetiğin sanat ile yakın bağlantısı bilinmekle beraber bir sanat dalı olan mimarlık da estetik ile dönüşmektedir. Estetiğin değer yargılarında yaşanan dönüşüm ve gelişimler mimarlıkta da etkin bir konumdadır. Mimarlık disiplini ve üretimleri de ait olduğu dönemin estetik değer yargılarının birer yansıması niteliğindedir. Çağımızda mekânın estetik ile ilişkisinin incelenme sürecinde, öncelikle mimarlık ve iç mimarlık alanındaki estetiğin konumu ve dönüşümü tespit edilmelidir.

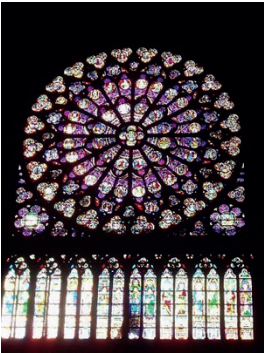
Tarihte mekân ile estetik ilişkisine, ilk olarak mağaralardaki duvar resimleri ve heykeller örnek verilebilmektedir (Kaymakçı, 2024, s.97). Bu örneklerden, bireylerin temel ihtiyaçlarından biri olarak mekanları süsleme ve estetik ihtiyacı götüğü sonucuna ulaşılmaktadır (Görsel 1).

Görsel 1-2: Estetiğin mimarlık ile ilişkisine örnekler; Altamira Mağarası ve Antik Yunan Tapınağı Örneği, Partenon Tapınağı

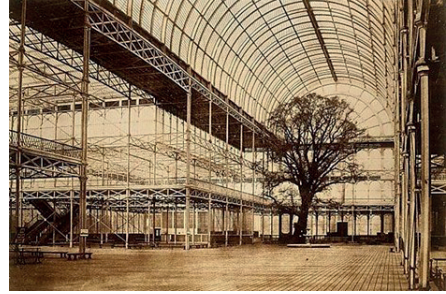
Mimari anlamdaki ilk üretimler yerleşik düzen ile birlikte karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu yapılar barınma türünde ve de barınma sonrasında inanç işlevleri doğrultusunda doğanın taklit edilmesiyle üretilmiştir (Yılmaz, 2018, s.18). Antikite ile birlikte de inanç yapıları üzerinde estetik üzerine düşünürlerin/filozofların görüşleri etkili olmuştur. Antik Yunan'da estetiğin değer yargısını ile düzen, simetri, oran vb. ölçütler ile mimari yapılar şekillenmiştir (Yılmaz, 2018, s.18-19) (Görsel 2). Antik Yunan filozoflarının estetik hakkındaki görüşlerinin biçimci güzellik yaklaşımı ile düzen, oran, ölçü gibi kavramlar üzerinde durduğu bilinmektedir (Tunalı, 1997, s.558-559). Filozofların estetik ile ilgili yaklaşımları ve değer yargıları mimariyi şekillendirmiştir.

Parçadan bütüne değin bir birlikteliğin söz konusu olduğu mimari yaklaşım Orta Çağ'da görülmeye başlamıştır ve de vitray gibi unsurlar aracılığıyla yapıda mistik bir etki sağlanmıştır (Becerik, 2001, s.39) (Görsel 3). Orta Çağ'da sanat bağlamında dini temaların görüldüğü bilinmektedir (Gombrich, 2015, s.165-166). Böylelikle mimarideki estetiğin konumu dini temalar ve öğeler ile sağlanmıştır. Estetik değerini, ya dini temayı nasıl yansıttığı ve iç mekânda oluşturduğu mistik ortam belirlemiştir. Rönesans'ta ise mimarideki estetik yaklaşımı Antikite dönemi ile benzerlik göstermektedir.

Görsel 3-4: Estetiğin mimarlık ile ilişkisine Orta Çağ ve Rönesans örnekleri; Notre Dame Katedrali ve Floransa Katedrali

Rönesans'ta *De Architectura* isimli Vitruvius'a ait kitabın gündeme gelmesiyle mimarideki estetik kavramı ölçü, oran gibi Antik dönemdeki matematiksel kavramlara yeniden yönlendirmiştir (Yılmaz, 2018, s.21) (Görsel 4). 18. yüzyıl ile estetik kavramında öznenin/süjenin etkin olması mimaride işlev önem kazandırmıştır (Yılmaz, 2018, s.23-24). Mekanları ve estetiği etkileyen bir diğer gelişme ise Endüstrileşme Dönemi'nde yaşanan yenilikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Görsel 5-6). Yeni üretim şekilleri ve malzemeler ile birlikte mimarlık estetik değerini şekillendiren bir unsur olmuştur (Becerik, 2001, s.41). Bu yenilikler ile birlikte 19. yüzyılda ise mimaride süslemeden kaçınılmıştır (Yılmaz, 2018, s.27).

Görsel 5-6: Estetiğin mimarlık ile ilişkisine Endüstrileşme Dönemi örneği;
Crystal Palace/Kristal Saray

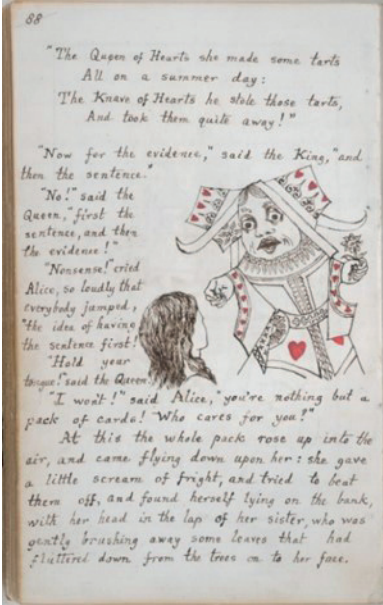
Estetik mekân ilişkisinin tarihsel süreç içerisindeki durumuna bakıldığında birbirini etkileyen ve dönüştüren kavramlar olduğu görülmektedir. Mimarlık disiplini ait olduğu dönemin teknolojisi, düşünceleri, değer yargıları gibi birçok konudan etkilenerek şekillenmektedir. Üretilen mimari yapıların, tasarımcısının estetik değer yargılarından, fikirlerinden ve ait olduğu dönemin üretim teknolojisi gibi unsurlarından ayrışması mümkün değildir. Bu bağlamda da değişen estetik yargılar mimari yapılarda da etkisini göstermiş ve ait olduğu dönemden izler taşıyan birer belge niteliğindeki üretimler yaratılmıştır.

Estetiğin süreç içerisindeki dönüşümünün mimarlığı da şekillendirdiği görülmektedir. Estetik, mekanlara dahil olarak sürdüğü değişimleri mimarlığa da yansıtmaktadır. Bu durum insanlık tarihindeki ilk mekanlardan, endüstrileşmede görülen yenilikler ile oluşan yeni yaklaşımlara değin örnekler ile tespit edilmiştir. Çağımızda da teknolojik gelişmeler estetiği ve de mekanları şekillendiren unsurlardandır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan yeni estetik değerleri ve mimarlık yaklaşımlarına verilebilecek örneklerden birisi de sanal kavramı olmuştur.

MEKANLARDA DEĞİŞEN ESTETİK ALGISI VE SANALLIK

Estetiğin mimarlığa yansımada çağımızda dijitalleşme ve teknolojinin etkin olduğunu söylemek mümkündür. Fiziksel mekanlara eklenen sanal veriler ile melez mekanlar yaratılabildiği gibi tamamen dijital veriler ile yaratılmış sanal veya siber mekanlar da estetik ile şekillenmektedir. Sanallığın kökeni olan kurgusal/düşsel mekanlar, Antik Çağ'a ve felsefi görüşlere ve de işitsel/fonetik sanatlardan edebiyat disiplinine değin uzanmaktadır (Kaymakçı, 2024, s.101-103). Kurgusal mekanların yaratımı, zihnin bir üretimi olarak edebi eserlerde görülmeye başlamıştır. Sanal mekanlar, temelini kurgusal mekân üretimlerine örnek olan resim ve edebiyat türlerine ait eserlerden almaktadır (Ünsaçar, 2023, s.14). Sanallık ve sanal mekanlar güncel kavramlar olmasının yanı sıra tarihsel olarak köklü bir süreç geçirmiştir.

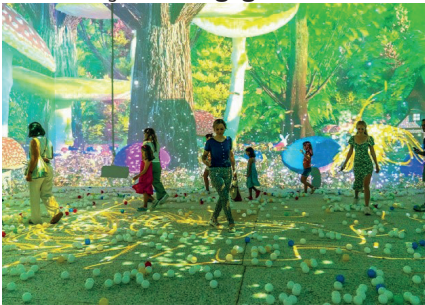
Sanal kelimesi, Türk Dil Kurumu'na göre zihin veya dijital bir ürün olarak tasarlanan ve yaratılan olarak nitelendirilmektedir (Türk Dil Kurumu, t.y.). Sanal mekanlar yalnızca dijital bir veri olarak değil, zihnin ortaya koyduğu bir yaratımdır. Bu yönüyle de sanal mekanlar, köken itibariyle kurgusal mekân niteliği taşımaktadır. Kurgusal mekanların teknoloji ve dijitalleşme ile gelişen etkisi sanal mekân, melez mekân, siber mekân gibi kavramların var oluşunu etkilemiştir. Teknolojinin gelişimi ile de kurgusal mekân yaratımların skalası genişleyerek tümüyle dijital olan sanal mekanlar da ortaya konmuştur.

Görsel 7-8: Düşsel mekâna roman ve sinema türünden örnekler, Alice Harikalar Diyarında

Sanal mekanların kökeni ilk olarak güzel sanatlar ile bağlantılı disiplinlerde zihnin ürünü olarak yaratılmış mekanlar olan düşsel mekanlar ile özdeşleşmektedir (Ünsaçar, 2023, s.14). Bu kurgusal mekanların yaratımına örnek olarak Görsel 7’de yer alan “Alice Harikalar Diyarında” adlı yapıt verilebilmektedir. “Alice Harikalar Diyarında” adlı eser, farklı yaş gruplarından birçok kişinin bildiği ve edebiyat, sinema, müzikal, sergi gibi birçok branşta ele alınmış tanınırlığı yüksek bir örnek oluşturması yönüyle incelenmiştir. Yazarın zihninin üretimi olan fantastik bir dünyada geçen eser, sinema perdesinde de yer almaktadır (Alice Harikalar Diyarında, t.y.). “Bu romanda söz konusu olan düşsel mekanlar, kitap içerisinde görselleştirilmekle kalmayarak bulunduğu dönemin şartları ile diğer disiplinlere de yansımıştır.

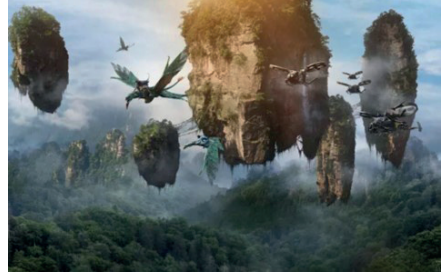
Görsel 8’de görülen aynı temanın işlendiği ve estetik kaygının mevcudiyetini koruduğu bir disiplin olan sinema türündeki örnekte ise dijital verilerden oluşan sanal mekanlar bulunmaktadır. Film, yeşil perde yöntemiyle fiziksel mekandansa sanal olarak yaratılan mekanlar ile üretilmiştir (Alis Harikalar Diyarında Film, t.y.). Teknolojinin estetik anlamda etkisini sürdürdüğü başka bir alan da sergileme yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağımızda sergileme mekanlarında ziyaretçilerin aktif katılım gösterdiği ve deneyim odaklı üretimler sergilenmeye başlamıştır. Bu sergileme yöntemlerinde fiziksel mekâna yansıtılan sanal veriler ile mekânlar birleştirilerek algısal yeni alanlar oluşturulmakta ve de melez mekanlar yaratılmaktadır. Yine aynı temanın işlendiği bir sergi Görsel 9 ve 10’da yer almaktadır. Bu serginin temasını oluşturan ve yazarın zihninin bir ürünü olan romana ait mekanlar, bulunduğu dönemin estetik değerleri ve teknolojik gelişmelerin durumu ile mekânsal anlamda şekillendiği görülmektedir.

Görsel 9-10: “Alice Harikalar Diyarında Merakın Sürükleyici Deneyim Sergisi”, X Media Art Museum

Sanal mekanlar, birçok farklı şekilde bireyler ile etkileşime geçebilmektedir. Gerek tamamen dijital verilerden oluşan sanal mekanlar mevcut iken fiziksel mekâna eklenmiş dijital veriler ile fiziksel mekâna yeni bir katman kazandırılmaktadır. Bu mekanların ortak özellikleri ise taşıdıkları estetik değer yargısı olarak nitelendirilebilmektedir.

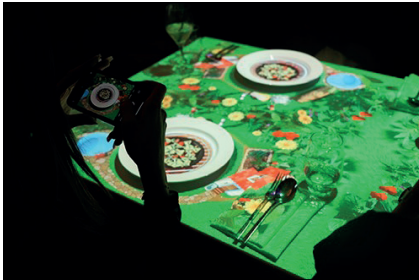
Fiziksel mekanlardan, sanal mekanların tasarımında da yararlanılabilmektedir. Görsel 11 ve 12’de bulunan görseller bu konuya verilebilecek örneklerdendir. Çin’de bulunan dağlardan referans alınarak “Avatar” adlı filmde sanal ortamın yaratımında gerçeklikten faydalanılmıştır (Ünsaçar, 2023, s.10). Bu doğrultuda sanal ve gerçeklik kavramlarının birbiriyle olan ilişkisinin oldukça iç içe oluşan katmanlar meydana geldiğini söylemek mümkündür.

Görsel 11-12: Fiziksel dünyadan referans alınan sanal mekân örneği, Sırasıyla Çin, Huangshan Dağları ve Avatar Filmi (2009)

Gerek fiziksel mekânın tasarımında gerekse de sanal mekanların tasarımında, mimarlık disiplini ve de bu bağlantıda estetik büyük bir rol oynamaktadır (Kaymakçı, 2024, s.105-106). Sanal mekanlar, zihinsel bir yaratım sürecinin sonucunda diğer bireylere çok çeşitli şekillerde sunulduğundan mimarlığın ve tasarımcıların varlığına gereksinim duyulmaktadır. Estetik kavramının etkisi ile tarih boyunca dönüşen, yeni yaklaşım ve uygulamalar kazanan mimarlığın, sanal mekanlardaki etkin rolü ile estetik yargılar doğrultusunda şekillenerek üretilmektedir.

Mekân, fiziksel unsurlarının yanı sıra algılar ve duyular ile hissedilen, var olan bir kavramdır (Ching, 2022, s.100). Estetik yaklaşımındaki mekanlara bakışa açısı, fiziksel mekân veya sanal mekân ile sınırlanmamalıdır. Çağımızda birçok mekânda, çeşitli dijital ve teknolojik uygulamalar ile yeni algısal ortamlar yaratılmakta ve bu mekanlar birçok duyu ile desteklenerek bireyler için fiziksel mekanlara eklenmiş sanal/dijital veriler ile yenilikçi deneyimler sunmaktadır.

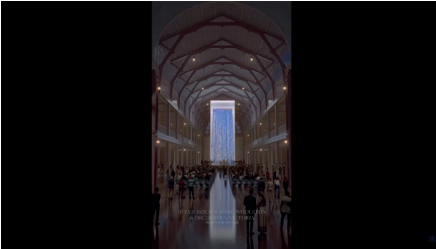
Görsel 13-14: Sanallığın ve fiziksel mekânın estetik anlamda buluşmasına bir örnek, Le Petit Chef, Roma

Türkiye’de de iki şehirde bulunan global anlamda pek çok ülkede de bulunan “Le Petit Chef” adlı restorandaki deneyimde, çeşitli mutfak kültürlerinden şef avatarları ile yemek hazırlanış sürecine dair sanal olarak üretilmiş görüntüler fiziksel mekâna üç boyutlu video haritalama yöntemleri ile aktarılmaktadır (Le Petit Chef Antalya, t.y.). Restoran mekânları, estetik, atmosfer gibi pek çok unsur ile tasarımının şekillenmesiyle bireyler için bir deneyim sunulmaktadır (Aytar Sever, 2024, s.102). Bu restoran örneğinde de kullanılan yöntemler aracılığıyla dijital/sanal verilerin dahil edildiği melez bir mekân yaratılmaktadır. Yemek deneyimini sağlayan mekanlar olan restoranlarda, bu uygulamaların görülmesi ziyaretçiler için yenilikçi ve eğlenceli bir deneyim oluşturulmasının amaçlandığını göstermektedir. Aynı zamanda ticari bir işlevi de barındıran bu mekanlar, estetik bir amaç güderek sanal veriler ile fiziksel mekânı buluşturmakta ve de öne çıkmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda da restoran, estetik bir uygulama ile zenginleştirilmiştir.

Görsel 15-16: Sanallığın ve fiziksel mekânın estetik anlamda buluşmasına bir örnek, Le Petit Chef, Roma

Restorandaki deneyim sürecine ek estetik amaçlı bir görselleştirme mekânda mevcut olabildiği gibi farklı disiplinlerde de fiziksel mekanlarda bireylere estetik deneyim sunmak amacıyla dijital görselleştirme yöntemlerinden faydalanılmaktadır. Örneğin Görsel 17-18’de görülen konser esnasında dijital sanat türünden faydalanılmıştır.

Görsel 17-18: Jesse Woolston & Orchestra Victoria, Music for 18 Musicians Now or Never

Güzel sanatların bir branşı olan müzik performanslarında da dijital anlamda eklenen uygulamalar mevcuttur. Viktoria Orkestrası’nın gerçekleştireceği

bir performans için dijital yapıtlar üreten Jesse Woolston adlı sanatçıdan bir eser talep edilmiştir (Orchestra Victoria, t.y.). Bu talep ile estetiğin etkin olduğu bir sanat branşı olan müzikte de estetik kaygı güdülerken performansın desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sanal/dijital eser aracılığıyla müzik performansının gerçekleştirildiği fiziksel mekân güçlendirilerek bireyler için yenilikçi ve aktif deneyim sunulması amaçlanmıştır. İşitsel duyular, dijital görsel veriler ile zenginleştirilerek mekânda seyirciler için bütüncül bir deneyim oluşturulmuştur.

Araştırmada gözlemlenen bulgulardan da anlaşıldığı üzere teknoloji ve dijitalleşme birçok disiplin üzerinde dönüşümler doğurmaktadır. Pek çok olguya bağlı olarak tarih boyunca gelişen dinamik bir kavram olan estetik, mimarlığı etkileyerek daima mekânları şekillendirmiştir. Estetik ve mimarlık bağlantısında dönüşen mekânlarda, güncel bir kavram olan sanallık karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan yenilikleri daima bünyesine dahil eden mimarlık disiplini, estetik bir kaygı ile bu teknolojik atılımlara da yer vermektedir. Çağımızda aktif bir kullanıcı deneyiminin ön planda olduğu yaklaşım ile gerek fiziksel mekâna dahil edilen sanal veriler ile yaratılan algısal ve melez mekânlar gerekse de sanal mekânlar sıklıkla karşılaştığımız ortamlar olarak bireyler ile buluşmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular özetlendiğinde şu sonuçlarına ulaşılmıştır:

- Mimarlığın, estetik ile yakın ilişkisi teknolojik gelişmelerden etkilenmekte ve bunlardan birisi de sanal kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Çok farklı işlevlerden oluşan mekânlarda görüldüğü üzere, estetik kaygı bazen ticari amaçlı olarak bazen de seyircilere başarılı bir deneyim sunmaya değin geniş bir skalada çeşitlenebilmektedir.
- Araştırmada ele alınan restoran örneğinde görülen sanal deneyimin, ulusal ve global anlamda pek çok örneğinin bulunması da mekânlarda sanal veriler ile desteklenen estetik anlayışın evrenselliğine bir gönderme niteliği sunabilmektedir.
- Sanat ile bağlantılı olan mekânların, estetik kaygı güdülerken sanallık ile birleştirilmesinde çeşitli duyular ile bu ortamların zenginleştirilmesiyle seyircilere başarılı ve bütüncül bir deneyimin sunulması hedeflenmektedir.
- Araştırmadaki son iki örnekten de anlaşıldığı üzere, bireyler için sunulan yemek ve sanatsal deneyimlerine ek olarak destekleme, estetik anlamda güçlendirme amacı güdülmekte ve de bu yöntemler ile fiziksel mekânlar, algısal mekânlara ve melez mekânlara dönüşmektedir.
- Sanallık ve estetik ilişkisine örnek olarak verilen “Alice Harikalar Diyarında” temasının etkin olduğu görseller incelendiğinde, tarih boyunca aynı temanın işlendiği örneklerden olmalarına rağmen yaşanan teknolojik gelişmeler ile çeşitlendiği ve gelişerek zenginleştiğine kanıt sunmaktadır.

SONUÇ

Estetiğin mimarlık ile ilişkisi, tarih boyunca birlikte şekillenerek ilerleyişini sürdürmüştür. Bulunduğu dönemin şartları, düşünürlerin estetiği yorumlama şekilleri, yeni malzemelerin ve uygulama yöntemlerinin keşfi gibi birçok unsur mimarlığı etkileyerek dönüştürmüştür. Toplumun mimarlıktan beklediği estetik algısı dinamik bir kavram olarak yenilenmekte ve de bu yeniliği oluşturan alanlardan biri de teknoloji ve dijitalleşmenin etkisiyle sanal kavramının mekanlara dahil olmasıyla gerçekleşmektedir.

Teknoloji çağımızda pek çok disiplini şekillendirdiği gibi mimarlığı ve de mekanların estetik ile ilişkisini de dönüştürmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, estetik kavramının mimarlık ile ilişkisinde günümüzde etkin olmaya başlayan sanal kavramının mekanlara nasıl dahil olduğu üzerinde durularak konunun aydınlatılması amaçlanmıştır. Çalışmada ilk olarak estetik kavramının tarihsel süreci aktarılarak mimarlıkta görülen estetik olgusunun dinamik ve dönemin şartları doğrultusunda şekillenen bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Mimarlık ve estetiğin bağlantısındaki bu tarihsel sürecin günümüzdeki basamaklarından biri olan sanal kavramına değinilerek mevcut örnekler ve görseller üzerinden konu araştırılarak mekanlar analiz edilmiştir.

Mimarlığın temel unsurlarından birini de estetik oluşturmaktadır. Estetiğin, Antik Çağ'da simetri, oran ve ölçü, Orta Çağ'da dini temalar, Rönesans'ta antikiteye dönüş, Endüstrileşme Dönemi ile de yeni yapı malzemeleri ve yapım tekniklerinin mimarlığı şekillendirdiği görülmüştür. Çağımızda ise dijitalleşme, teknolojik gelişmeler ve kullanıcı ilişkisinde deneyimin ön planda olmasıyla mekanlarda sanallık etkin olmaya başlamıştır. Sanal kavramının dahil edildiği mekanlar gerek ticari gerekse sanat bağlantılı mekanlar gibi pek çok farklı işlevlerden oluşabilmektedir. Ana işlevlerinin çok geniş bir çeşitliliğe sahip olduğu mekân türleri sanal veriler ile zenginleştirilmektedir. Bu uygulamaların çoğunlukla mekânda bulunan bireyler için başarılı bir deneyim oluşturmak amacıyla tercih edildiği görülmektedir.

Sanal kavramının mekân ve estetik bağıntısına dahil olma yöntemleri; tümüyle sanal mekân yaratımı, fiziksel mekanlara eklemlenen sanallık ile melez mekân veya algısal mekân uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler için başarılı bir deneyim sunmak için yaratılan bu mekanlarda, birçok duyu eş zamanlı olarak desteklenmektedir. Sanal kavramının değişen yeni estetik ilişkisinde önemli bir rol oynaması yalnızca ulusal çapta sınırlı kalmamaktadır. Global anlamda pek çok mekân türünde sanallık ile mekanlar yaratılmakta ve estetiğin bir unsuru olarak önemli bir konumda bulunmaktadır.

Mimarlığın geçmişten günümüze birçok gelişme doğrultusunda şekillendiği göz önüne alındığında, çağımızın önemli faktörlerinden olan teknoloji ve sanallığın

mimarlığı ve mekanları şekillendirmesi olağan bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişteki ilk örneklerde mimarlık disiplini ile kabuk bağlamında sınırlı kalan estetiğin etkisi yönünü iç mekân tasarımlarına çevirerek bireylerdeki deneyim sürecini zenginleştirmeye odaklanmaktadır. Sanallık ile şekillenen estetik-mekân bağlantısının gelecekte de etkisini arttırarak sürdüreceği görülmektedir. İç mimar ve tasarımcılar için yeni sayılabilecek bir alan olan bu kavramların gelecekte önem teşkil edeceğini söylemek de mümkündür. Bu doğrultuda araştırmanın sağladığı yararlarından birisi de iç mekân bağlantısında estetik kavramına odaklanmasıyla günümüzdeki sanal ve mekân ilişkisinin durumunun tespitini sağlamaktır.

KAYNAKÇA

- Aytar Sever, İ. (2024). İç mekân tasarım algısının Michelin restoranlar üzerindeki önemi. *Journal of Interior Design and Academy*, 4(1), 95-104. <https://doi.org/10.53463/inda.20240271>
- Becerik, B. (2001). Mimarlıkta estetik olgusu ve değerlendirilmesi sorunu. [Yüksek Lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ching, F. D. K. (2022). Mimarlık: biçim, mekân & düzen (4. Baskı). (G. Aydın, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gombrich, E. H. (2015). Sanatın öyküsü (9. Baskı). (E. Erduran ve Ö. Erduran, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Hasol, D. (2016). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü (14. Baskı). Yem Yayınları.
- Kaymakçı, S. (2024). Dijital sanatın fiziksel mekânda buluşması: Sanal ve estetik. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mülayim, S. (1994). Sanat tarihi metodu (2. Baskı). Bilim Teknik Yayınevi.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2014). Sanat kavram ve terimleri sözlüğü (13. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Tunalı, İ. (1997). Estetik. Z. Rona ve M. Beykan, (Ed.), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (Cilt 1) (s.558-560). YEM Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). Sanal. İçinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 25 Mayıs 2024'te <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Ünsaçar, A. S. (2023). Mimarlık disiplininin sanal mekân araştırmalarındaki yerinin bibliyometrik analizi. [Yüksek lisans tezi]. KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, İ. (2018). Çağdaş mimaride estetik kavramı ve tüketim kültürüyle ilişkisinin otel yapıları üzerinden incelenmesi. [Yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

Alice Harikalar Diyarında (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 19 Mayıs 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Alice_Harikalar_Diyar%C4%B1nda

Alis Harikalar Diyarında Film (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 19 Mayıs 2024, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Alis_Harikalar_Diyar%C4%B1nda_\(film,_2010\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Alis_Harikalar_Diyar%C4%B1nda_(film,_2010))

Le Petit Chef Antalya (t.y.). Le Petit Chef. Erişim tarihi: 1 Ağustos 2024, <https://lepetitchef.com/antalya?lang=TR>

Orchestra Victoria (t.y.). Music for 18 Musicians Now or Never. Erişim tarihi: 2 Ağustos 2024, <https://www.orchestravictoria.com.au/performances/music-for-18-musicians-now-or-never-festival>

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1. Altamira Mağarası (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Altamira_Ma%C4%9Faras%C4%B1

Görsel 2. Partenon (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2024, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Partenon>

Görsel 3. Notre Dame Katedrali (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Notre_Dame_Katedrali

Görsel 4. Floransa Katedrali (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Floransa_Katedrali

Görsel 5-6. Arkitektuel (t.y.). Kristal Saray. Erişim tarihi: 17 Mayıs 2024, <https://www.arkitektuel.com/kristal-saray/>

Görsel 7. Alice Harikalar Diyarında (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 19 Mayıs 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Alice_Harikalar_Diyar%C4%B1nda

Görsel 8. Alis Harikalar Diyarında Film (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 19 Mayıs 2024, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Alis_Harikalar_Diyar%C4%B1nda_\(film,_2010\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Alis_Harikalar_Diyar%C4%B1nda_(film,_2010))

Görsel 9-10. Artfulliving (2024, 16 Temmuz). X Media Art Museum'dan "Alice Harikalar Diyarında Merakın Sürükleyici Deneyim Sergisi". Erişim tarihi: 31 Temmuz 2024, <https://www.artfulliving.com.tr/gundem/x-media-art-museumdan-alice-harikalar-diyarinda-merakin-surukleyici-deneyim-sergisi-i-30720>

Görsel 11-12. Avatar, Film (t.y.). Vikipedi. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2024, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Avatar_\(film\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Avatar_(film))

Görsel 13-16. Le Petit Chef Roma (t.y.). Le Petit Chef. Erişim tarihi: 1 Ağustos 2024, <https://lepetitchef.com/rome>

Görsel 17-18. Steve Rich & Jesse Woolston & Orchestra Victoria (2023, 19 Ağustos). Youtube. Erişim tarihi: 1 Ağustos 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=dONa59Rbz1Y>